

УДК 329:328.16

О. А. Джус
викладач кафедри військової психології та політології
Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВІЙСЬКОВО-СТРАТЕГІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК КОМПОНЕНТА МІЖНАРОДНОГО ВІЙСЬКОВОГО ПАРТНЕРСТВА

Постановка проблеми. Потреба всебічного розгляду міжнародного військового партнерства зумовлює необхідність розкриття головних напрямків його реалізації. Теоретико-методологічний аналіз зазначеної проблеми передбачає визначення основних напрямків військового співробітництва між державами та міжнародними інституціями, розкриття сутності кожного з цих напрямків, з'ясування їх загального місця у системі міжнародного військового партнерства.

Проаналізувавши наукову літературу, можна констатувати, що типологія напрямків міжнародного військового партнерства охоплює такі головні компоненти:

- військово-політичне партнерство;
- військово-технічне партнерство;
- військово-стратегічне (власне військове) партнерство.

Кожен із зазначених напрямків міжнародного військового партнерства є визначальним засобом досягнення стратегічно важливих цілей держав та їх об'єднань. Так, військово-політичне співробітництво реалізує державну політику у сфері безпеки та оборони, заходи щодо інтеграції, зміцнює довіру, партнерські відносини та взаємовигідні контакти і забезпечує виконання міжнародних зобов'язань певної держави у військовій сфері. Військово-технічне співробітництво поглиблює кооперацію з країнами-партнерами у галузі спільної розробки, виробництва та модернізації озброєння, військової й іншої техніки, сприяє розвитку експорту та імпорту товарів військового призначення, а також залученню міжнародної допомоги щодо утилізації застарілого озброєння, боєприпасів, ракетного палива. Військово-стратегічне співробітництво генерує розвиток збройних сил, їх підготовку та досягнення спроможності виконувати спільні завдання зі збройними силами держав-партнерів, сприяє професійній підготовці військових кадрів, збагаченню військового мистецтва, впровадженню досягнень світової військової науки. Усі зазначені напрямки міжнародного військового партнерства заслуговують на детальний теоретико-методологічний аналіз, що має забезпечити розкриття сутності та головних компонентів кожного з них, а також визначити взаємозв'язки між ними.

Аналіз останніх досліджень. Більшість публікацій українських учених присвячені аналізу військово-політичного партнерства. Так, О. Феденко акцентує увагу на методиці оцінки військово-політичної обстановки; О. Погірко на правових засадах військового співробітництва; Ю. Клименко на інституціоналізації військового співробітництва; Ю. Левенець і Ю. Шаповал на військово-політичній міжнародній

інтеграції; О. Труш і О. Нікіпелова на історико-правових засадах військово-політичного співробітництва; І. Богач на регіональній моделі військово-політичного співробітництва; О. Давиденко, Ю. Карташов, Л. Фалалеева на політиці європейської безпеки; Ю. Палагнюк, О. О. Котелянець на проблемах мисливості тощо.

Останнім часом почали з'являтися публікації і на тему військово-технічного співробітництва (В. М. Бегма, В. І. Білетов, Р. В. Боднарчук, Т. О. Ворона, О. В. Гриненко, О. Н. Закалад, М. А. Звинчукова, С. П. Мокляк, О. П. Пивовар, О. О. Свергунов, О. О. Софронов, Р. М. Терлецький, Ю. В. Толочний, І. С. Фанін, І. Г. Ханін, А. І. Шевцов, В. М. Шемаєв і т.п.). А от із проблем стратегічного, власне військового партнерства, публікацій обмаль. Серед них зазначимо опубліковані статті С. І. Дякова, О. І. Погірко, С. Ю. Полякова. От власне і все.

Мета статті – аналіз військово-стратегічного партнерства як пріоритетного напрямку міжнародного військового партнерства.

Виклад основного матеріалу. Поняття воєнно-стратегічного співробітництва охоплює ключові проблеми розвитку збройних сил через співпрацю, координацію зусиль щодо досягнення спільних цілей у сфері міжнародного військового партнерства. Його головними компонентами на сучасному етапі постають:

- розширення формату діалогу між керівництвом збройних сил певної держави і військовими структурами інших держав та міжнародних організацій;
- підготовка до спільних військових навчань, багатонаціональних операцій з підтримання миру;
- організація спільних навчальних заходів для військовослужбовців різних країн [1, с. 789].

Прикладом діалогу між військовими структурами держав та міжнародних організацій може бути названа політика НАТО у новітню добу. Так, у 1991 р. було створено Північноатлантичну Раду з питань співробітництва (НАСС) як політичний орган, що забезпечував діалог між членами НАТО та колишніми членами Організації Варшавського договору (а також колишніми республіками Радянського Союзу). Надалі на саміті у січні 1994 р. НАТО приймає програму «Партнерство заради миру» та схвалює плани створення комбінованих спільних робочих груп. У 1997 р. НАТО створює Раду євроатлантичного партнерства, яка прийшла на зміну Північноатлантичній Раді з питань співробітництва, позначивши курс політики розширення НАТО на схід [2, р. 718].

Розгортання діалогу між НАТО і військовими структурами інших держав залишається характерною

рисою міжнародного військового партнерства і нині, на початку XXI століття. Звертаючи на це увагу, А. Гезіу вважає, що колективна ідентичність НАТО продовжує підкріплюватися спільними демократичними цінностями та взаємними симпатіями, і незалежно від трансатлантичних розбіжностей посилюється внаслідок поточного процесу розширення Північноатлантичного альянсу [3, р. 973]. Однак, заперечуючи подібні думки, П. ван Хам висуває твердження щодо зростання розбіжностей між європейськими та американськими цінностями і те, що ідентичність НАТО трансформується внаслідок вступу до Північноатлантичного альянсу нових, менш стабільних демократій [4, р. 404]. Визнаючи спільність трансатлантичних цінностей, М. Уеббер водночас вказує на зміну складників змісту військової діяльності НАТО на початку XXI ст. (боротьба проти тероризму та використання зброї масового знищення на Близькому Сході, в Афганістані), порівняно з періодом кінця XX ст. (політична та гуманітарна програма розширення, партнерства та стабілізації ситуації на Балканах) [5]. Така трансформація дає підстави для висновку про те, що НАТО все більше переходить до проблемних сфер діяльності, де не ставиться під загрозу загальна колективна ідентичність країн-членів Північноатлантичного альянсу, з одночасним урахуванням існування певних суперечностей в їх поглядах [6, р. 142; 7, р. 148]. Зазначена тенденція, на нашу думку, продовжує здійснювати важливий вплив на сферу міжнародного військово-стратегічного партнерства, актуалізуючи роль діалогу у його реалізації.

Не менш важливим засобом воєнно-стратегічного співробітництва постають регулярні військові навчання, під час проведення яких здійснюється практичне воєнне відпрацювання взаємодії їхніх учасників. Це дає змогу підтримувати їхню оперативну сумісність, що є необхідною умовою ефективного спільного вирішення військових завдань.

Масштаби багатосторонніх військових навчань можуть бути досить значними. Так, зокрема, у навчаннях «Африканські зусилля» у 2010 р. брало участь 36 країн, а у навчаннях «Кременева рушниця» – 16 африканських країн і Африканський союз. Об'єднане центральне командування ЗС США щорічно проводить навчання «Орлина рішучість» разом зі збройними силами країн Ради співробітництва арабських держав Перської затоки, а Південне командування – навчання «ПАНАМАКС» за участю 18 країн. Серед інших великих багатосторонніх військово-морських навчань варто назвати «Унітас» (у Західній півкулі), «Рімпак» (у центральній частині Тихого океану), а також спільні навчання ВМС США і країн Південно-Східної Азії «СЕАКАТ», які покликані відпрацювати взаємодію збройних сил різних держав у боротьбі з терористичною загрозою [8, с. 90].

Так само значущим складником військово-стратегічного співробітництва постає організація спільних навчальних заходів для військовослужбовців різних країн, що визначається неухильним зростанням ролі освіти (зокрема – військової) у поступальному розвитку суспільства та держави. Міжнародне

військово-освітнє співробітництво здійснюється у таких формах:

- встановлення та розвиток партнерських відносин із вищими військовими навчальними закладами (ВВНЗ) збройних сил зарубіжних держав. Під час візитів до цих навчальних закладів викладачі обмінюються педагогічним досвідом, знайомляться з історією, структурою ВВНЗ, процесом підготовки офіцерських кадрів, навчально-матеріальною та польовою базою, проводять «круглі столи» тощо;

- проходження науково-педагогічними і науковими працівниками, курсантами навчання та стажування у навчальних закладах (спеціалізованих і мовних курсах) у провідних ВВНЗ світу;

- участь у міжнародних наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, симпозиумах, засіданнях, «круглих столах», брифінгах, виступах, виставках, презентаціях;

- участь у спільних (багатонаціональних) військових навчаннях (командно-штабних навчаннях, тренуваннях, комп'ютерних навчаннях тощо);

- впровадження світового досвіду підготовки офіцерських кадрів у сучасних умовах (введення у навчально-виховний процес програмного забезпечення імітаційного моделювання бойових дій);

- співпраця з іноземними представниками щодо впровадження новітніх технологій навчання при підготовці військових спеціалістів;

- залучення іноземних науково-педагогічних працівників до викладацької діяльності й забезпечення їх стажування у вищих військових навчальних закладах різних країн;

- здійснення візитів науково-педагогічних працівників у складі делегацій за кордон з метою обміну педагогічним досвідом [9, с. 53].

Зазначимо, що механізми міжнародного військово-стратегічного співробітництва нині охоплюють різні типи регіональних та глобальних союзів, програм, ініціатив у сфері міжнародної безпеки. Теоретико-методологічний аналіз зазначеної проблеми дає змогу визначити такі головні компоненти військово-стратегічного співробітництва:

- механізми прямого багатосторонньої військової взаємодії – від короткочасних спільних навчань до ситуативних військових коаліцій і постійних військових альянсів, а також багатосторонні військово-політичні консультаційні механізми різного рівня;

- регіональні ініціативи у сфері безпеки, контртерористичні і антинаркотичні партнерства, пов'язані із протидією загрозам миру з боку недержавних суб'єктів;

- програми підтримки миротворчих місій регіональних інтеграційних об'єднань і програми створення регіонального та глобального миротворчого потенціалу [8, с. 88].

Крім трьох зазначених вище визначальних напрямків міжнародного військового партнерства, теоретико-методологічний аналіз дає змогу виокремити його специфічні напрямки, що теж спричиняють певний вплив на зміцнення міжнародного співробітництва у військовій сфері. О. Погібко відносить до таких напрямків верифікацію, що є складовою

права міжнародних договорів, спрямованого на використання в інтересах окремої держави міждержавних систем та механізмів міжнародної безпеки. Внаслідок цього вона сприяє неухильному дотриманню зобов'язань за міжнародними угодами щодо роззброєння та нерозповсюдження озброєнь, таким чином, зміцнюючи міжнародний авторитет держави і формуючи стосунки партнерства та довіри. Зокрема, виключно правовими нормами забезпечується унеможливлення несподіваного нападу, оскільки воєнна конфронтація змінюється новим характером відносин безпеки між державами-учасницями співробітництва на основі мирної співпраці [10, с. 375].

Ще одним важливим напрямком розвитку міжнародного військового партнерства на сучасному етапі постає військово-спортивне співробітництво. Воно сформувалося у процесі масового розвитку військового спорту у багатьох країнах світу. До головних цілей військово-спортивного співробітництва належать:

- підвищення рівня фізичної підготовленості військовослужбовців;
- поліпшення якості бойової підготовки;
- створення умов для співпраці військовослужбовців різних країн;
- досягнення взаємної довіри, стабільності і безпеки [11, с. 83].

У 1948 р. у м. Ніцца (Франція) була утворена Міжнародна рада військового спорту. На цей час до неї входять 120 країн Європи, Азії, Африки і Америки. Кожні 4 роки організуються Всесвітні військові ігри, що збирають понад 6 тис. учасників.

Міжнародна рада військового спорту надає різноманітну наукову, практичну, медичну допомогу своїм членам з метою вироблення концептуальних положень зі спортивної підготовки військовослужбовців. Її членами є представники збройних сил країн-учасниць, а саме фізичні та юридичні особи, які визначаються відповідно до законів кожної країни. Військово-спортивне співробітництво у межах Міжнародної ради військового спорту охоплює некомерційні і неполітичні відносини між арміями різних країн. Їх метою є розвиток дружніх зв'язків, сприяння розвитку фізичного виховання і спорту, а також гармонійному розвитку військовослужбовців і здійснення внеску у міжнародну боротьбу за мир [12, с. 66-67].

Висновки. Отже, теоретико-методологічний аналіз визначальних напрямків міжнародного військового партнерства дає змогу розкрити їх зміст і представити комплексний характер військового співробітництва як складника сфери міжнародних відносин. На сучасному етапі розвитку людства військово-політичне, військово-технічне та військово-стратегічне співробітництво між державами та міжнародними інституціями насамперед має забезпечувати дотримання миру у глобальному масштабі, створюючи умови для оптимальної взаємодії між різними країнами та політичними союзами. Військово-політичне співробітництво дає змогу здійснювати інтеграцію держав до військово-політичних союзів, виявом чого постає інституціалізація зазначеного напрямку військового партнерства. Важливим різ-

новидом військово-політичного співробітництва у сучасному світі постає миротворча діяльність. Завдяки військово-технічному співробітництву держави зміцнюють свої позиції на міжнародній арені, зменшують бюджетне навантаження при створенні нових зразків озброєння та військової техніки, одержують як передові технології, необхідні для розвитку оборонно-промислової галузі, так і високі прибутки. Нарешті, військово-стратегічне співробітництво забезпечує координацію діяльності збройних сил держав та військово-політичних союзів, одночасно сприяючи підвищенню рівня їх боєздатності. Важливу роль у зазначених процесах відіграють також допоміжні напрямки міжнародного військового партнерства, зокрема, освітнє-консультативне та військово-спортивне співробітництво.

Література

1. Поляков С. Ю. Військове співробітництво України і Європейського Союзу як фактор зміцнення законності і правопорядку у Збройних Силах України. Форум права. 2013. № 1. С. 788–792. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_1_133 (дата звернення: 11.12.2017).
2. Wallander C. A. Institutional Assets and Adaptability: NATO After the Cold War. International Organization. 2000. Vol. 54. No. 4. P. 705–735.
3. Gheciu A. Security Institutions as Agents of Socialization? NATO and the “New Europe”. International Organization. 2005. Vol. 59. No. 4. P. 973–1012.
4. Van Ham P. Security and Culture, or, Why NATO Won't Last. Security Dialogue. 2001. Vol. 32. No. 4. P. 393–406.
5. Webber M. Thinking NATO through Theoretically. URL: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/e004327f-8597-4408-b51a-2e8fabdbeb21.pdf> (дата звернення: 11.12.2017).
6. Moore R. NATO's New Mission: Projecting Stability in a Post-Cold War World. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2007. 224 p.
7. Schimmelfennig F. Functional Form, Identity-driven Cooperation: Institutional Designs and Effects in Post-Cold War NATO. Crafting Cooperation: Regional International Institutions in Comparative Perspective. Cambridge etc.: Cambridge University Press, 2007. P. 145–179.
8. Пономарев Н. В. Многосторонние и непрямые механизмы военного сотрудничества в политике США. Международные процессы. 2012. Т. 10. № 29. С. 88–94.
9. Дяков С. І. Заходи міжнародного військового співробітництва як форми підвищення рівня професійної компетентності викладача вищого військового навчального закладу. Вісник Національного університету оборони України. 2013. № 1 (32). С. 51–54.
10. Погірко О. І. Правові засади врегулювання військового співробітництва – складової оборонного курсу держави. Актуальні проблеми держави і права. 2010. Вип. 52. С. 370–377.
11. Рябчук В. В., Понимасов О. Е. Международное военно-спортивное сотрудничество как система всемирного военного спорта. Новая наука: Проблемы и перспективы. 2016. № 9-2. С. 83–85.
12. Рябчук В. В., Понимасов О. Е. Международный совет военного спорта как гарант реализуемости принципов военно-спортивного сотрудничества. Новая наука. 2016. № 5-1. С. 65–67.

Анотація

Джус О. А. Військово-стратегічне співробітництво як компонента міжнародного військового партнерства. – Стаття.

Військово-стратегічне партнерство розглядається як ключовий напрям міжнародного військового співробітництва. Зазначається, що його основними компонентами є: розширення формату діалогу між керівництвом збройних сил певної держави і військовими структурами інших держав та міжнародних організацій; підготовка до спільних військових навчань, багатонаціональних операцій з підтримання миру; організація спільних навчальних заходів для військовослужбовців різних країн. Акцентується увага на такому засобі військово-стратегічного співробітництва як регулярні військові навчання, що дає змогу підтримувати оперативну сумісність. З'ясовано основні форми міжнародного військово-освітнього співробітництва. Визначені такі головні компоненти військово-стратегічного співробітництва як: механізми прямої багатосторонньої військової взаємодії – від короткочасних спільних навчань до ситуативних військових коаліцій і постійних військових альянсів, а також багатосторонні військово-політичні консультаційні механізми різного рівня; регіональні ініціативи у сфері безпеки, контртерористичні і антинаркотичні партнерства, пов'язані із протидією загрозам миру з боку недержавних суб'єктів; програми підтримки миротворчих місій регіональних інтеграційних об'єднань і програми створення регіонального та глобального миротворчого потенціалу.

Ключові слова: військово-стратегічне партнерство, миротворча місія, миротворчий потенціал, військові навчання, військова взаємодія.

Аннотация

Джус А. А. Военно-стратегическое сотрудничество как составляющая международного военного партнерства. – Статья.

Военно-стратегическое партнерство рассматривается как основное направление международного военного сотрудничества. Отмечается, что его основными компонентами являются: расширение формата диалога между руководством вооруженных сил данного государства и военными структурами других государств, а также международными организациями; подготовка к совместным военным учениям, многонациональным операциям по поддержанию мира; организация совместных учений для военнослужащих разных стран. Внимание акцентируется на таком средстве военно-стратегического сотрудничества, как регулярные военные учения, которые позволя-

ют поддерживать оперативную совместимость. Выяснены основные формы международного военно-образовательного сотрудничества. Определены основные компоненты военно-стратегического сотрудничества: механизмы прямого многостороннего военного взаимодействия – от кратковременных совместных учений в ситуативных военных коалициях и постоянных военных альянсах, а также многосторонние военно-политические консультационные механизмы различного уровня; региональные инициативы в сфере безопасности, контртеррористические и антинаркотические партнерства, связанные с противодействием угрозам миру со стороны негосударственных субъектов; программы поддержки миротворческих миссий региональных интеграционных объединений и программы создания регионального и глобального миротворческого потенциала.

Ключевые слова: военно-стратегическое партнерство, миротворческая миссия, миротворческий потенциал, военные учения, военное взаимодействие.

Summary

Dzhus O. A. Military Strategic Cooperation as a Component of International Military Partnership. – Article.

Military strategic partnership is considered to be the key aspect of military cooperation. This notion encompasses such crucial components as: expanding the possibilities for dialogue between the senior military leadership of one nation and military bodies of other nations or international organizations; preparation and training for joint military exercises and multinational peacekeeping operations; establishing joint training and exercise programs for servicemen from all over the world. The article focuses on regular military exercises, as one of the methods of military strategic cooperation that allows to achieve and maintain interoperability. The article outlines the main formats of international military-educational cooperation. The following crucial components of military strategic partnership were identified: multilateral military liaison mechanisms – from short-term joint exercises to ad hoc military coalitions and standing military alliances, as well as multilateral military-political consultation mechanisms on various levels; regional security sector initiatives, counter-terrorism and anti-drug partnerships, connected with countering threats to peace from the non-state actors; support programs for regional integrated alliance peacekeeping missions and programs that help establish regional and global peacekeeping potential.

Key words: military strategic partnership, peacemaking mission, peacemaking potential, military exercises, military cooperation.